

דוד אוקס / תל-אביב

מצוות הדלקת נר-שבת

הצעה להוראת נושא בהלכה

הרבה פעמים הצעתי, שלימוד ההלכה (המעשית), היינו לימוד דינים, יבוסס על לימוד מקורות – באחרונה העליתי הצעה עם הדגמות במאמרי 'הוראת תורה שבעל-פה לטעוני טיפוח בחטיבת בית-הספר היסודי בחינוך הממלכתי דתי'. אם העזתי להציע את הדרך הזאת – ביסוס ההלכה – ה'דינים' על קריאת טקסטים מתוך מקורות, ודאי יהיה זה סביר להציע דרך זו לשלבים יותר מתקדמים במערכת החינוך, ולזה אני מתכוון במאמר הזה. המאמר בא לעורר את הטיפול בהלכה המעשית על-ידי הוראת פרק מתוך הלכות שבת, והוא עניין הדלקת הנרות – תוך התבססות על מקורות, הארתם והערכתם, כשהכוונה לתלמידים מתקדמים בלימודים, אשר לפניהם אפשר להביא גם חילוקי דעות בין פוסקים, אם רק יודעים להגיע לבסוף למסירת ההלכה הפסוקה. לפניהם רצוי להביא גם מקורות אגדה, כאשר אלה יתרמו להבנת המצווה הנלמדת.

כיון שמדובר בתלמידים מבוגרים יותר וגם מנוסים יותר, לא יקשה לקבוע בשיחה מקדימה אתם את הנושאים, שבהם צריך לטפל, כאשר הנושא הראשי הוא 'הדלקת נרות-שבת'. אם התלמידים הורגלו כבר קודם-לכן בשימוש באנציקלופדיה התלמודית, יקל להם לקבוע את פרקי-המשנה אליהם צריך להתייחס, כיון שאז מכירים את הדרך של חלוקת נושא לנושאי המשנה, כמו שמתווה זאת לפנינו הרב ש"ז זווין, עורך האינציקלופדיה התלמודית.

בנושא שלנו עלינו להגיע אל התשובות לשאלות הבאות:

- א. המצווה ואופייה מבחינת החיוב;
- ב. היסודות (הטעמים) אשר עליהם היא מבוססת;
- ג. הברכה שמברכים עליה;
- ד. הידור המצווה;

- ו. הזמן למצווה – היחס בין מצוות הדלקת הנר לקבלת-שבת;
- ז. עדיפות המצווה על מצוות אחרות;
- ח. שכר ועונש לגבי המצווה.

הלימוד יתוכנן לפי השאלות הנ"ל. המורים יקבעו בעצמם אם ירצו ללמד את כל הנושאים בצורה אחת או יעדיפו בנושא זה או אתר למסור דבריהם בהרצאה קצרה, או למסור חומר לנושא מסויים לאחד התלמידים, שיביא את סיכומו לפני קבוצת הלומדים.

א. לנושא הראשון אני מציע כיסוד את דברי הגמרא בשבת² ביחס לדברי רבי ישמעאל³ 'אין מדליקין בעטרן (מוצר פסולת זפת – רש"י) מפני כבוד השבת'. 'מאי טעמא? אמר רבא מתוך שריחו רע גזירה שמא יניחנה ויצא אמר ליה אביי: ויצא! א"ל: שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה דאמר רב נחמן בר רבא אמר רב הדלקת נר בשבת חובה'. ובהמשך נאמר: "ותזנח משלום נפשי", אמר ר' אבהו זו הדלקת נר בשבת". המצווה מסווגת במושג 'חובה' אשר עומד (בהמשך הסוגיא) לעומת המושג 'מצווה'. ויוצא בבירור, ש'חובה' מהווה מושג בעל כוח מחייב יותר. לשם חיזוק הכרה זו, טוב לתת לתלמידים לעיין במשנה סוטה פ"ח, מ"ז, בנוגע לסיווג המלחמות ולעמוד על כך, שגם שם שני המושגים מופיעים, וגם שם המושג 'חובה' הוא העליון מבחינת כוח החיוב.

הסבר ברור הנוגע להבדל בין 'חובה' לבין 'מצווה' בענייננו, ימצאו התלמידים כדבר יעיינו בדברי הרמב"ם במשנה תורה הלכות שבת פ"ה ה"א: 'הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק, ולא מצווה, שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה כגון עירובי חצרות אלא זה חובה'. אם הבאנו כמוצע את הלומדים למשנה בסוטה פ"ח מ"ז יעמדו מיד על-כך שגם שם היה הסיווג מלמטה למעלה רשות – מצווה – חובה.

ב. מה הוא היסוד לאותה חובה? רש"י ותוספות מציינים שניהם את החובה כחובה הנובעת מצורך כבוד שבת שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא' (ביומא עה ע"ב קובע התלמוד עצמו את הצורך בסעודת לילה שתהיה כעין יממא) ובעלי התוספות מחזקים את דברי רש"י בנוגע לאור כתובה במקום סעודה משום עונג. אבל ברור שעצם ההדלקה ללא קשר בסעודה היא חובה, ואביי לא היה חושב אותה כלא מחייבת, כיון שיש משנה⁵ המטילה עונשים על מי שאינו מקיים. ללא דברי רש"י והתוספות

2 דף כה ע"ב.

3 במשנה שבת פ"א, מ"ב.

4 שבת כה ע"ב.

5 שם לד ע"ב.

אנו עומדים כאן בפני תופעה מעניינת וחשובה במיוחד מבחינה חינוכית: דבר שהוא מובן מעצמו – הדלקת אור בזמן החשיכה – הופך לחובה בגלל השבת גם ללא קשר לסעודה, כאילו רוצים לומר, שמבחינה סמלית אורה של שבת מגרש השבת הלילה.

היסודות המחייבים לפי סוגיית הגמרא שהבאנו נקראים בשני שמות שונים ע"י רש"י והתוספות – רש"י בוחר בביטוי כבוד והתוספות בשם עונג ושניהם נשענים על דברי הנביא⁶ וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכבד וכבדתו מעשות דרכיך וכו'. יעיינו התלמידים בדברי הגמרא לפסוקי ויכירו איך נתפשים שם המושגים 'עונג' ו'כבוד'.

הרמב"ם⁸ בחר גם הוא בביטוי עונג ובעקבותיו הלך השולחן ערוך⁹. בתוך הגמרא עלינו להצביע על יסוד נוסף אשר עליו מתבססת המצווה, והוא נקרא בסוגיא 'שלום-בית'. גורם זה נזכר בדברי הגמרא בבירור השאלה איזו תוצאה להעדיף (כשאין לאדם ממון לרכישת שני דברים): יין לקידוש או נר-שבת, וכן נר ביתו או נר-חנוכה, ובשתי השאלות ההכרעה היא לטובת נר-שבת משום שלום-בית. מה פירושו של מושג חדש זה? דברי רש"י במקום¹⁰ 'שבני ביתו מצטערים לישיב בחושך'. רש"י מזכיר את הדרשה בגמרא לפסוק 'ותזנח משלום נפשי' – זו הדלקת הנרות¹¹. מותר לנו להניח לפי זה ש'שלום-בית' הוא היסוד המבסס את עצם החובה להדליק כמו שהזכירו התוספות¹² דהדלקת הנר בשבת חובה. תפיסה זו של 'שלום-בית' היא מציאותית מאד. מעניין יהיה להראות תפיסה שונה מאד למושג 'שלום-בית'. הדבר בא לביטוי בדברים שכותב בעל השאלות בשאלתא סג תוך הבאת המשנה¹³: "שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עישרתן ערבתן הדליקו את הנר. מנא הני מילי? א"ר יהשע בן לוי אמר קרא: 'וידעת כי שלום אהלך ופקדת בוך ולא תחטא' (ההמשך לפי הגירסא בכת"י מתוך הערות בעל 'העמק שאלה') ואי לא אדליקו נר, כיון דלא מיתכיל ליה, ליכא שלום בבית (ההמשך נמצא גם בנוסח שלפנינו) ואי לא מערבי

6 ישעיהו נח, יג.

7 שבת ק"ח ע"א וע"ב; ק"ט בסוף ע"א.

8 הלכות שבת פ"ה ה"א.

9 אורח חיים ס"י רסג סעיף ב.

10 שבת כג ע"ב.

11 שם כה ע"ב.

12 שם, שם.

13 משנה שבת פ"א, מ"ו.

כיון דלא שרי למיכל ליכא שלום בביתיה". (מן הראוי להראות ללומדים את ההמשך בשאילתא, בתיאור שלום בית הנגרם ע"י הנר: 'דאי ליכא נר – לא מיתכיל ולא משתתי ליה ומענייא שבתא' – שאם אין נר, לא יאכלו ולא ישתו, ושבתם תהיה תוך עינוי).

מתוך הנאמר לגבי שתי האמירות האחרות (עשרתן, ערבתן) וההרחבה שבמלים 'ומענייא שבתא' מתברר, ש'שלום-בית' בתפיסה זו הוא אותו השלום שאינו מתבטא בנותיות בלבד אלא גם במצב המושג על ידי שמירה קפדנית על המצוות, ואשר מתדל בקיומן גורם מצב של חוסר שלימות. מותר לומר שבדברי ה'שאילתות' יש משום העלאת המושג 'שלום-בית' לדרגת הקדושה. ג. כל מה שהבאנו עד כה יש בו כדי להבהיר לתלמידים, כי לפנינו פעולה המהווה מצווה – חובה, המחייבת את עושה לברך ברכה לפני קיומה, כנדרש בכל מצווה גם דרבנן. המקור הקדום ביותר המציין את חובת הברכה על הדלקת הנר הוא סדר רב עמרם גאון בפתיחה לסדר שבת סעיף א' "והמדליק נר של שבת צריך לברך בא"י אמה"ע אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת. ומה טעם? כיון דחובה היא, שכך אמרנו¹⁴ – הדלקת נר בשבת חובה, שאר"י אמר שמואל הדלקת נר בשבת חובה. ואסמכוה רבנן אקרא דכתיב: 'וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא' הלכך חייב לברך. ואם תאמר היכן ציונו? רב אויא אמר מ'לא תסור' ורב נחמיה אמר מ'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך'". השאלה והתשובה עליה לא נאמרו בגמרא על הדלקת נר של שבת אלא על הדלקת נר חנוכה¹⁵. אבל מבחינה חינוכית ראוי להביאך בלימוד זה ולהראות כיצד העניין המיוחד מעוגן בתוך מערכת יותר כללית ובמקרה שלנו – מצווה אחת מסויימת, שהיא, דרבנן, בתוך המערכת הכללית של מצוות אלה.

ד. כמו בכל מצווה חל גם במצווה זו החיוב של 'הידור מצווה'. אמנם הדברים המובאים בעניין זה בגמרא¹⁶ נראים כמכוונים יותר למצוות נר חנוכה, אבל מתוכם מובן כיוון ההידור גם לגבי מצוות הדלקת נר של שבת, למשל קביעת שמן זית 'מן המובחר' לפי 'שנמשך אחת הפתילה טפי' כדברי התוספות¹⁷. וכך ניסח ה'שולחן הערוך' את ההלכה¹⁸: 'יהא זהיר לעשות נר יפה' או: 'שאר כל השמנים חוץ מאלו (הנזכרים קודם כפסולים מסיבות שונות המובהרות גם בסוגיות הגמרא בפרק ב' של שבת) מדליקים בהם ומכל מקום שמן זית מצווה

14 שבת כה ע"ב. ובגמרות שלפנינו נפסקת ההלכה מפי רב נחמן בר רב.

15 שם כג ע"א.

16 שם ע"א וע"ב.

17 שם ע"א ד"ה מריש.

18 רסג א.

מן המובחר¹⁹. כיון שהיום מדליקים גרות שעוה במרבית בתי ישראל — ראוי, שמורה ילמד את דינם של גרות שעוה ככשרים לשבת על פי מה שנמצא בספרי ההלכה המצויים בידי התלמידים — למשל שו"ע או"ח סימן רסד סעיף ו; מגן אברהם ס"ק יב, ועיין גם סימן רעה בסוף סעיף א.

ההידור יתבטא גם — אולי בעיקר — במספר הנרות המודלקים. בתלמוד עצמו אין זכר למספר. ה'טור' הוא הראשון המזכיר שני נרות²⁰ וזהו המנהג במרבית בתי ישראל. את המנהג הזה של שני נרות מסמיכין לביטויים 'זכור' ו'שמור' המובאים אצל מצוות שבת בעשרת הדיברות שבפרשת 'יתרו' ובפרשת 'ואתחנן'. מורה שירצה להעמיק את תודעת התלמידים בשרשי המנהג יקשרו בסיפור על הפגישה של ר' שמעון בן-יוחאי עם האיש שהביא שני ענפי הדסים לביתו בערב שבת לשם קישוט ביתו. אותה פגישה התקיימה ביציאה השנייה של רשב"י מן המערה, והיא לימדה אותו להכיר שגם בחיי העם הפשוט יש עומק ויחס אמיתי לה' ולמצוותיו²¹. ראויים להזכרה גם המנהגים המתייחסים למספרים אחרים לגבי הדלקת הנרות, כמו שבעה כנגד שבעת ימי השבוע (רוב המנורות האמנותיות המצויות באוספים ציבוריים או פרטיים הן מן הסוג הזה), או מנהגן של משפחות אחרות שאצלן מדליקים כמספר הנפשות שבבית וכדומה. מי שמבקש להרחיב את העיון ואת הדיון ב'הידור מצווה' ימצא כאן הזדמנות נאותה.

ה. על מנת להכין תשובה לשאלה — מי הם החייבים במצוות הדלקת הנרות, הריני מציע להעמיד בפני הלומדים שני מקורות זה על יד זה: מצד אחד יביא את המאמר משבת כה ע"ב — אמר רב נחמן בר רב זבדא אמר רב הדלקת גר בשבת חובה. המשמעות הפשוטה של המאמר היא שחובה זו היא כללית וחלה על אנשים ועל נשים²². (הרוצים להוסיף ולהעמיק, יביאו בפני תלמידיהם גם את תיאור הגמרא בדף כג ע"ב על רב חונא שראה בביתו של ר' אבין נגרא גרות רבים, ואת דברי התוספות המובאים על זה — ד"ה, ה"ג חזא דהוי רגילי) המייחסים את ריבוי הנרות לבעל ולאשה, אם כי דברים אלה סובלים גם פירוש אחר. על-יד מקור זה יעמידו את המשנה הידועה מדף לא ע"ב: 'על שלוש עבירות נשים מתות — על שאינן זהירות — — — ובהדלקת הגר'. משנה זו מייחדת את קיום המצוה לנשים בעיקר. ולכן מוזהרות בו יותר, מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית. הפירוש הפשוט והמצוי

19 סימן רסד סעיף ו.

20 סימן רסג.

21 שבת לג ע"ב.

22 רסג סעיף ב.

אותי הזה מופיע בדברי הרמב"ם, השונים אך מעט מדברי השו"ע: ' — — — ונשים מצוות על דבר זה יותר מן האנשים לפי שהן מצויות בבתים והן עסוקות במלאכת הבית. הדברים ברורים, כאשר חושבים על מה שיכולנו ללמד על היסודות, עליהם מבוססת המצווה.

על יד ההסבר הרציונאלי-מציאותי של עדיפות הנשים במצוות הדלקת הנרות, עלינו לשקול גם את הבאת ההסבר האירציונאלי, המובא בפירושי המשנה הנזכרת, על-פי מדרש ידוע, הקושר עניין הנשים במצווה הזאת ובמצוות המוזכרות איתה יחד במאורעות יסוד של האנושות בפרקים הראשונים של ספר בראשית כפי שהם מוסברים במדרש. וכה מובא במדרש בראשית רבה: 'ומפני מה ניתנה לה מצוות גדה? על-ידי ששפכה דמו של אדם הראשון לפיכך ניתנה לה מצוות גדה. ומפני מה ניתנה לה מצוות חלה? על-ידי שקיל-קלה את האדם הראשון שהיה גמר חלתו של עולם. לפיכך ניתנה לה מצוות חלה. ומפני מה ניתנה לה מצוות נר-שבת שעל-ידי שכיבתה נשמתו של אדם הראשון (נר ה' — נשמת אדם) לפיכך ניתנה לה מצוות נר שבת²³. המדרש מעמיד את הלומד ויותר מזה את המורה בפני בעיות לא פשוטות. אין להתעלם מכך שהמדרש רואה ראייה ריאליסטית מאד את המאורעות בזמן הראשון של קיום האנושות עלי אדמות, כאשר בעיה של חטא ואחריות לא היתה יכולה להתעורר אלא על-ידי העמדת האחד מול רעהו — לפי סיפור התורה, האשה מול האיש — והריאליות של הדברים עדיין קיימת. אבל חשוב לאין ערוך יותר הוא, להראות מאחורי מדרש זה — האכזרי והריאליסטי — את האין-סופיות של רחמי ה', אשר גם הם פועלים לפי הכלל של מידה כנגד מידה. ומתן מצווה בא על מנת למחוק חטא ועוון. הנושא באחריות של ירידה לחטא, יכול לעלות בסולם הכפרה והתשובה. רעיון עמוק זה מתקשר בהעמקת ההבנה של המצווה שלנו ובעובדה המיוחדת שהיא מוטלת בעיקרה על הנשים. למען השלימות שבמסירת ההלכה יביא המורה ללומדים גם את הדין המטיל מן האחריות לקיום המצווה גם על הגבר, ויראה שגם דין זה מבוסס ומעוגן בדברי המשנה²⁴: 'שלושה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה — — — הדליקו את הנר.'

ו. שאלה מעשית ביותר תתעורר בנוגע לקיום מצוות הדלקת הנר, והיא — שאלת הזמן. המקור שנביא לפני התלמידים הוא בשבת דף כג ע"ב. מסופר שם על אשתו של רב יוסף שאיחרה להדליק. אמר לה רב יוסף למדנו "לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה", מלמד שעמוד ענן משלים לעמוד

23 בסוף פרשה יז.

24 שבת לד ע"א. ראוי לציין שרש"י הביא את שני ההסברים.

האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן" (רש"י: עמוד האש בא קודם שישקע עמוד הענן – סמל היום – משמע אורח ארעא בהכי – דרך הארץ הוא להקדים). חשבה האשה להקדים, אמר לה זקן אחד: למדנו (בבריתא), 'וּבְלִבְדָּ שְׁלֵא יִקְדִים וְשֵׁלֵא יֵאָחֵר' (רש"י: ולא מינכרא – שאז לא ניכר, שהיא של שבת). הסיפור בתלמוד, רובו ארמית, מתחיל במלים, דביתהו דר"י ומסתיים במלים, 'שלא יאחר' – ההוראה שלא להקדים ולא לאחר הועברה כמו שהיא אל הפוסקים ומוכא ב'שולחן ערוך' סימן רסג סעיף ד. מה שחסר לנו הוא הזמן הקבוע, שלפניו אין להקדים ביותר ושאחריו אין לאחר בשום אופן. היינו צריכים להיכנס עם תלמידינו לבירור רחב ועמוק בנוגע לזמן הנכון לקבלת שבת, אולם דבר זה עשוי לסכך כאן ולהסיח את הדעת (ידע יסודי על-כך ימצא המורה בשו"ע סי רסא, וכמיוחד בבירורים במשנה ברורה שם).

רצוי להסביר לתלמידים את המנהג המקובל במקומם – בקהילתם על הזמן הנכון של התחלת 'בין השמשות' ובהתאם לכך התחלת הזמן ל'תוספת-שבת', ולהבהיר להם לפי זה מה ייקרא 'להקדים' ומה ייקרא 'לאחר'. בארץ ישראל התקבל ככלל גדול, שהזמן של הדלקת נרות צריך להיות לפני התחלת השקיעה – והזמן משתנה לפי מקום הערים. בהתאם לכך יש לפרש את ההקדמה המירבית אשר בה אין עוברים על 'לא יקדים'. דהיינו עד שעה ורבע של 'שעות זמניות', היינו, זמן פלג מנחה, ואת הזמן האחרון שבו אין עוברים עדיין על 'לא יאחר'.

שאלה הקשורה בשאלת הזמן היא שאלת הקשר בין הדלקת נרות לקבלת-שבת, אשר גם בה יש יסוד מעשי ביותר, כפי שנראה מיד. האם במעשה של הדלקת הנרות מקבל (ת) המדליק (ה) את השבת וממילא ייאסר במלאכה מרגע ההדלקה – או לא? תשובה אחת לשאלה זו נמצאת אצל בעל 'הלכות גדולות' בהלכות חנוכה²⁵ וזו לשונו: 'והיכא דקא בעי אדלוקי נר-חנוכה ונר שבתא, ברישא מדליק נר חנוכה והדר מדליק נר שבתא, דאי מדליק נר דשבתא איתסר ליה לאדלוקי נר דחנוכה, מאי טעמא? דכיון דאדליק נר דשבת ברישא קבלא לשבתא עילויה ואיתסר ליה לאדלוקי נר דחנוכה'. (וכאשר צריך להדליק נר חנוכה ונר שבת, מדליק תחילה נר חנוכה ואחר כן נר שבת, שאם מדליק נר שבת כבר נאסר עליו להדליק נר חנוכה. למה? כיון שהדליק נר שבת תחילה, קיבל עליו את השבת ונאסר עליו להדליק נר חנוכה). מול דעה זו ישנן דעות אחרות ואחת מהן,

25 בהוצאה חדשה של הרב עזריאל הילדסהיימר שליט"א דף 165 שורה 54.

שלפי עדותו של בעל 'שבלי הלקט'²⁶ באה גם היא מזמן הגאונים בתשובות שהשיבו על דבריו של בעל 'הלכות גדולות' – 'אין קבלת שבת תלויה בהדלקת הנר אלא בתפילה', ודעה אחרונה זו באה לידי ביטוי בדברי הרבה ראשונים. מחלוקת פוסקים זו תיאר ה'שולחן ערוך'²⁷, המביא עוד אפשרות של התניית תנאי, שלא לקבל שבת על-ידי הדלקה, אם גם בדרך כלל מקבל (ת) המדליק (ה) את השבת על-ידי ההדלקה. וטוב ללמד את הכרעת הרמ"א במקום הקובע, שהמנהג הוא, כי אותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה אם לא שתתנה תחילה, אבל שאר בני הבית מותרין במלאכה עד 'ברכו' (כוונת הרמ"א בודאי למקומות שבהם מקדימים את התפילה, כי במקומות בהם מקפידים לומר 'ברכו' בזמן שכבר ראוי להתפלל מעריב, מקדים האיסור להיכנס לתוקפו, ומבחינה חינוכית חשוב להעמיד את הלומדים על כך).

ז. את המשקל שחכמינו ייחסו למצוות הדלקת הנרות יש להכיר בעדיפות שנתנו לה לגבי מצוות אחרות החלות על האדם באותו זמן. התלמידים יכירו בכך בעיינם במסכת שבת²⁸: 'אמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונר-חנוכה – נר ביתו עדיף משום שלום ביתו: נר ביתו וקידוש היום – נר ביתו עדיף משום שלום ביתו'. ובהמשך שואל רבא את השאלה על נר-חנוכה וקידוש היום מה עדיף, האם קידוש היום משום שהוא תדיר (תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם) או נר חנוכה עדיף משום פרסומי גיסא. ורבא עצמו מכריע, שנר-חנוכה עדיף. מן הראוי להבהיר לתלמידים, שבקידוש מתכוונים לייך קידוש (כי חובת קידוש כמצווה מן התורה – זכור את יום השבת לקדשו' – ייצא האדם בקידוש שבתפילה ולפחות בקידוש על הלחם.

ח. כדי להוסיף להבנת החשיבות שנתנו חכמינו למצווה, נביא בפני התלמידים מקורות נוספים, שבהם הביעו חז"ל דעתם בנוגע לשכר הניתן למקיימת המצווה ולעונש הצפוי למזלזלים בה. אני מציע להביא בפני הלומדים את המשנה בשבת לא ע"ב: 'על שלש עברות וכו'' שכבר הרחבתי עליה את הדיבור בסעיף ה.

הרעיונות שפותחו שם בקשר עם המדרש מובאים גם בדברי הגמרא המצו-רפים למשנה, אלא שבמדרש הדברים באים לידי ביטוי יותר ברור ומוכן. (מן הראוי להעמיד את התלמידים על כך שרש"י²⁹ מצרף בסוף דבריו גם את הרעיון הפשוט והמציאותי של האשה, 'שצרכי הבית תלויין בה').

26 סימן קפה; עי' הערת המהדיר מס' 4 במקום הנ"ל.

27 סימן רסג סעיף י.

28 דף כג ע"ב.

29 בדף לב ע"א ד"ה 'הריני נוטל גשמתכם'.

לעומת דברי האיום שבמשנה יש להזכיר את דברי הברכה המובאים בגמרא לגבי הנזהרים ומדייקים בקיום המצווה: 'אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה (יהיו לו) בנים תלמידי תלמידי חכמים'³⁰. בהמשך מובאים שני מעשים: רב הונא היה רגיל לעבור על-יד פתחו של ר' אבין הנגר, ראה שהוא היה רגיל להדליק הרבה נרות. אמר: שני אנשים גדולים יצאו מכאן, ואכן באו מן הבית ההוא רב אידי בר אבין ורב חייא בר אבין. והמעשה השני: רב חסדא היה רגיל לעבור על-יד פתחו של בית אביו (או חמיו), אמר: אדם גדול יצא מכאן, ויצא רב שיכזי.

אין סיפורי מעשה אלה מובאים אלא על מנת לשמש דוגמה חיה לקיום המצוות בהידור ולשכר הקשור בזה.

בטיפול המוצע בנושא לא הגענו לכל הדינים, והדברים הם בגדר הצעה ועצה לחברים, וברצונם ירחיבו או יקצרו. תוך כדי לימוד מצווה זו נזכור, שקיים קשר רעיוני עמוק בין לימוד תורה ונר דולק, שהרי את המעשה הנזכר – בנים תלמידי חכמים יצאו ממי שרגיל במצוות הדלקת הנר מפרש רש"י לפי הפסוק 'כי נר מצוה ותורה אור' – על ידי נר מצווה בא אור-תורה.